

TEXTILELE DE CASĂ ÎNTRE TRADIȚIE ȘI MODERNITATE

VASILE TODINCA

Literatura socio-etnologică oferă un bogat material pe această temă, dar folosește cu o oarecare imprecizie atât conceptul de “modern” cât și cel de “tradițional”, nu de puține ori căutând să explice unul prin celălalt. Astfel istoricul american Block C. E. susține că definirea modernului prin contrast cu tradiționalul și deci prin comparație cu acesta nu înseamnă a construi o definiție ci un vicios cerc tautologic în care două concepte se definesc unul prin celălalt¹. Altfel spus, modernul este ceea ce neagă, depășește tradiționalul, ceea ce a fost negat, depășit de către modern. O asemenea definiție nu duce numai la tautologie ci și la deducția automată a identității dintre modern și nou pe de o parte și tradițional și vechi pe de alta.

În tentativa de a evita capcana tautologiei, etno-sociologii au abandonat o asemenea definiție statică încercând a vedea “modernul” în general și “modernizarea” în special, ca un proces. Într-o asemenea situație apare o serie de dificultăți în stabilirea cu certitudine a conținutului acestui proces. Și cum termenul de “modern” pare a cere în permanență un termen etalon, un termen de comparație, un ceva care să nu fie static, să respecte caracterul de procesualitate, acesta a fost găsit în însăși natura umană. Astfel această raportare devine o permanentă competiție cu un standard al excelenței, competiție în care procesualitatea modernizării este asigurată de o caracteristică psihologică, pe care am numi-o “nevoia de achiziție”. Aceasta este considerată ca fiind factorul de predispoziție care culminează în dezvoltarea economică. Mai mult, astăzi nu putem spune cu certitudine decât că un asemenea factor psihologic, poate constitui motorul energetic al progresului, sau mai bine zis a unei nevoi generate de schimbare care caracterizează ființa umană.

* *

*

O altă ipostază a definirii “modernului” o constituie considerarea acestuia ca “un continuu istoric al schimbării”. În acest caz pare evident că, abordarea conceptului de *modern* devine complet inutilă, întrucât cel de “schimbare” putând ai lui locul cu succes.

¹ *Apud*. Vasile Miftode, *Elemente de sociologie rurală*, Ed. științifică și Enciclopedică, Buc., 1984, p.83

Raportul real între actele de modernizare, schimbare și progres poate fi dedus cu ușurință prin analiza raportului semantic în care se află acești termeni în următoarea frază “ar fi de dorit ca modernizarea să aducă schimbări care să coincidă cu sensul general al progresului”².

Considerăm că orice teoretizare, conceptualizare, strategie, trebuie să fie orientate de realitate, deschise spre aceasta, iar enunțul de mai sus se referă la sensul contemporan al modernizării, deja prezent în viața socială, dar insuficient realizat, ceea ce naște imposibilitatea de a acționa conștient conform acestui sens inconfundabil cu cel al schimbării sau progresului.

În acest context “dilematic” al raportului tradiție-modernitate se înscrie și tema de față, care caută să surprindă acel “continuu istoric” în confecționarea textilelor de casă, precum și a instrumentului de realizare a acestora.

Este bine știut că vechimea folosirii țesăturilor pentru împodobirea interiorului, e greu de precizat, întrucât materialele din care sunt confecționate sunt perisabile. După estimările specialiștilor cele mai vechi țesături țărănești cu caracter decorativ datează din secolul al XVII-lea³, însă arheologii au scos la iveală numeroase vestigii ca: greutăți pentru războiul de țesut, fusoare și chiar fragmente de țesături, fapte ce constituie atestă că meșteșugul torsului și țesutului este foarte vechi⁴.

Dovada calității și folosirii acestor textile le găsim în scrierile anticilor, între aceștia Herodotus din Halicarnas afirmă în ale sale *Istorie* că “țesăturile din cânepă ale geto-dacilor pot fi confundate ușor cu cele din in, obișnuite în Roma antică”⁵, precum și în scrierile călătorilor străini prin Principate, care subliniau că, în casă, pereții erau îmbrăcați în postav, iar pe lângă ei erau lavite acoperite cu scoarțe de lână sau cânepă, făcute în casă și foarte frumoase⁶.

La baza realizării textilelor stau țesăturile, adică materialul brut luat din război după țesut. În funcție de materialul care concurează la producerea țesăturilor acestea pot fi:

- țesături din fibre de origine vegetală (cânepă, in, bumbac, iută)
- țesături din fibre de origine anim ală (lână, păr de capră, mătase).

De obicei, în gospodăria tradițională acestea sunt folosite împreună, unele pentru urzeală, altele pentru băteală.

² Ion Aluș, *Urbanizare și omogenizare*, în *Revista Tribuna*, nr.18/1976

³ Georgeta Stoica, *Arhitectura interiorului locuinței țărănești*, 1974, Muzeul din Râmnicul Vâlcea

⁴ Dumitru Berciu, *Cercetări și descoperiri arheologice în regiunea București*, în *Materiale II*, București, 1965, p.508

⁵ Herodot, *Istorie*, IV, București, 1964, p.43

⁶ Călători străini prin Principate, Ed.Științifică și enciclopedică București 1978, pag 79

Din *țesături* în cadrul gospodăriei sunt confecționate *textilele*, fiecare în funcție de locul unde trebuiau folosite. Am putea spune deci că *textilele* sunt *țesăturile* care au suferit mici transformări (au fost tăiate, tivite, etc.) adaptate deci unui mod de utilizare. Sigur, operațiunile continuă, în funcție de complexitatea produsului pe care și-l dorește în gospodărie femeia (exemplu – pentru confecționarea de cămăși, poale, spătoi, valul de pânză este croit, tăiat, brodat sau sunt cusute ornamente etc.).

Țesăturile, odată transformate în textile, în obiecte au un loc bine stabilit și o funcție de asemenea clară în cadrul gospodăriei. Textilele odată confecționate, se pot clasifica în funcție de locul și utilizarea dată în:

- textile de uz curent, cerga, țolul, lipideul etc.
- textile pentru decorare (împodobire) scoarțe, covoare, fețe de masă, căpătâie, etc.
- textile ocazionale, obiceiuri, tradiții, cult, ceremonii
- textile pentru îmbrăcăminte, pânză, postav (pentru suman).

Instrumentul cu ajutorul căruia se produc acestea este "*războiul de țesut*" – un instrument pe cât de simplu, pe atât de complex și ingenios în realizarea țesăturilor, de tot felul.

Operațiunile specifice și care se realizează prin intermediul lui sunt învelitul, neveditul și țesutul propriu-zis. Desigur, sunt și faze premergătoare acestora torsul, rășchiatul și urzitul, dar care se realizează prin instrumente diferite, care nu fac obiectul lucrării noastre.

O dată cu "învelitul" intră în acțiune "*războiul de țesut*" – când are loc înfășurarea fibrelor de urzeală pe sulul din spate al războiului, introducându-se totodată vergi (nuiele de alun sau de corn) care au rolul de a nu se înnodea firele.

O altă operațiune este "neveditul", introducerea firelor prin ițe și spată, pentru redarea câmpului ornamental, după care se întind pe sulul din față, unde are loc învelitul produsului finit.

În funcție de ce calitate se dorește a fi pânza și în funcție de ce material se dorește a fi prelucrat (lână, bumbac sau misir), se întrebuițează 2, 4, 6 ițe. Astfel cu 2 ițe pânza este mai rară, de o calitate mai slabă, dar este foarte bun pentru un material mai gros. În două ițe se țesea de regulă pânza pentru lipideu de dormit, cenușere (ele trebuiau să fie mai rare pentru a permite trecerea leșiei), scutece, (pentru dus în spate) etc. De asemenea, se țeseau cergile din lână, care erau duse la pui și vâltoare pentru îndesat și scîmoșat. Tot în 2 ițe se țeseau ștergurile de față, sau cele folosite la bucătărie (pentru a nu se aduna murdăria).

În 2-4 ițe se țesea pânza pentru confecționat cămăși, poale, spătoi, fețe de masă, căpătâi de perină. Această pânză trebuie să fie mai îndesată, pentru a permite o lucrătură mai fină, fie brodatul, fie cusutul cu diferite culori, ne mai

vorbind de modelele cu “tăietură”. Tot țesutul în 4-6 ițe permitea realizarea unor ornamente în carouri, romburi, deci motive mai complexe. Motivele rezultate sunt de obicei geometrice, pătratul, rombul și frunza jucând rolul esențial, ele fiind apoi modelat în forme ce reproduc obiecte sau elemente din natură.

Rolul esențial în “alegerea” modelului îl avea “lopișca” (sau lopisca) cu care se lucra în fața și spatele spetei, prin locul pe unde se introducea suveica cu firul, loc numit *rost*. După alegerea modelului lopișca se rotea făcând un alt “rost”, care pentru a fi păstrat, în spatele ițelor se lega o sfoară (ață) dusă până către sul. După țesutul acestui model, procesul se repeta, alegând altul cu lopișca și punând iar ațe la sul.

De ce am spune că războiul de țesut este un instrument “tainic”? – întrucât la prima vedere este foarte simplu, dar în realitate ascunde foarte multe taine, secrete. Adică prin intermediul său se țes modele foarte complexe, în 4-5 culori, modele ce reflectă motive stilizate obiecte sau elemente luate din natură. Totul depinde de tehnica neveditului prin ițe și de numărul de ițe. Cu cât numărul de ițe crește cu atât se pot țese modele mult mai complexe și pânză de o calitate superioară.

Un alt aspect esențial de care credem noi că trebuie ținut cont, îl constituie faptul că, cele care lucrează la un asemenea instrument nu sunt școlite la “înalte școli de țesătorie”, ele au deprins acest meșteșug de la mame, bunici, “strămoși.”

Apariția covoarelor moderne confecționate în industrie la prețuri foarte mari, a determinat industria casnică țărănească să găsească modalități de revigorare a acestui meșteșug. O primă condiție era, crearea de modele noi și complexe, de o finețe și un rafinament aparte. Astfel, “sfânta nevoie” a generat deslușirea acestor taine, secrete ale războiului de țesut, încât s-au produs modele deosebite, complexe, de o frumusețe, eleganță și rafinament deosebite.

Se țes în război cuverturi pentru pat vărgate sau cu motive geometrice simple și complexe, motivele ornamentale pentru spătoi așezate central sau pe mâneci, orizontal sau vertical, în diferite culori.

Chiar dacă astăzi industria oferă o gamă variată de produse textile totuși există în lumea satului încă preocupări pentru testarea acestui instrument “tainic” care este războiul de țesut. Și astăzi chiar dacă nu atât de intens ca în trecut mai există sate unde se țese pânză, pentru șterguri, cuverturi pentru pat, cergi din lână, covoare etc.

De remarcat însă că, azi mai mult ca oricând aceste produse au înmagazinate în ele, elementele “noului,” adică produse industriale melană, ață în loc de urzeală, bumbac și misir.

Toate la un loc dovedesc o îmbinare armonioasă între tradiție și modernitate.

THE HOME MADE TEXTILES BETWEEN TRADITION AND MODERNITY

SUMMARY

The contemporary sociological and ethnological literature offers an abundant material on this theme. Through this work we wish to bring a modest contribution and trying to detail three major aspects of this problems:

a) A first part try seeks to surprise some aspects of the dilemma of traditional and modern in which we conclude that in the defining of the two terms it must be avoided the trap of tautology, i.e. of defining one term through the other.

b) In this dilemmatical context the second coordinate of the work is based on the idea of manufacturing home made textiles, of which age and ornament report it to us as a "historical continuum".

c) In the ending we try to surprise some aspects connected by the role of the loom in the making of textiles, its cleverness and its capacity in producing of the ornamental motifs.